

Paul Einar Vatne
Ansvarshavende redaktør
Frank Bjørkholt og Knut Bockman
Politiske kommentatorer
Hakon Hassfjell
Disponent
Utgitt av KS A/S Nye Morgenbladet

Redaksjon og ekspedisjon
Besøksadresse:
Incognitogaten 33, Oslo
Postadresse
Postboks 2325, Solli, 0201 Oslo 2
Sats og trykk:
A/S Gjengangeren, Horten

Telefon (02) 44 19 75
Sentralbordet er åpent
alle virkedager 08.30-15.45
Direkte linjer:
Sentralred.: 44 19 75
Vaktsjef: 44 23 58
Markedssjef Naidoo: 44 36 73

Abonnement tegnes
ved henvendelse til
avisens abonnements-
avdeling, Tlf. 44 36 73
Morgenbladet utkommer
alle virkedager
Pris i lossalg: Kr. 4,-

Bank giro
6058 06 088 15
Post giro
2 13 13 24
Post giro
abonnement
1 81 37 08

«Det er vel ikke alle som minnes 1945 med glede»

11/4

13/6 85

Knut
Bockman

DETTE HAR VÆRT en vår og en sommer med mange merke- og minnedager. 9. april, 8. mai, 17. mai, 7. juni – alle disse datoene har vært nærliggende markingsdager. De tre siste har bugnet av ly- og glade minner, mens aprildagen pånyrret egnet til å gi oss alle alvorlige påminnelser.

NA ER DET VEL SLIK at man helst selv vil ha opplevet de bevegede og bevegende dager i 1940 og 1945, for helt å fatte hva innebærer av følelser og meningsinnhold.

De yngre årsklasser forstår det nok med aliken, men ikke alltid med hjertet. Det er vi merke på så mangt.

FOR NOEN UKER siden, da de glade dager for 40 år siden ble minnet så innst, var det imidlertid en representant i den unge slekt som lot falle en bemerkning litt utover det vanlige. Han er ikke stort over de tyve, og han gav uttrykk at han syntes det ble vel meget av alle mine jubileumsfeiringen.

Jeg mobiliserte straks inne i meg hele ardet av argumenter for at vi feirer frihetsminnet, da han avvæpnet meg med ordene:

«Det er vel ikke sikkert at alle er like glade for å bli minnet om de dagene i 1945. Ordene falt stille. Jeg ble nærmest stum, en avveksling. Jeg måtte medgi for meg ty at akkurat den maten å se saken på, de var dagligdags for meg.

JEG FORSTOD JO hva han mente. Og husket fjernt noen hvite ansikter jeg i dagene kunne skimte bak gardinene i dette hus som vi barn i okkupasjons-ens knugende dager forsiktig hadde utel for hverandre, mens vi spottende i ket.

De der er nazister! Slik var det. Og slike måtte det bli. Slik det i alle de land hvor Hitlers tropper lot inn, hvor hans tordenflugler spredte og død, hvor friheten ble kuet, men ikke økket.

De som ble okkupantenes medløpere, res handgangne menn og kvinner, ble i stand for hat og forakt.

At de som hatet og foraktet sterkest og mest høytstet, særlig etter 8. mai, 1945, hadde stød å skyte av fra mot- og kampen, er en annen og kanskje kj-tenstus side av saken.

ALLIKEVEL. Det som kanskje ikke blir ståt så godt i ettertid, men som nær- var en selvfølge da det stod på, var at

denne isfronten overfor dem man oppfat- tet som svikere var en uunngåelig kon- sekvens av situasjonen. Mange vil også hevde at det var en nødvendig konsekvens – man måtte holde denne fronten.

Det er helt på det rene, og det har vi jo fått klar beskjed om siden, at adskillige av dem som stod «på den gale siden» gjorde dette i den beste hensikt. De trodde fak- tisk at de tjente Norges sak ved å pleie vennskap med okkupantene.

Derfor følte mange av dem bitterhet, både under okkupasjonen og særlig etterpå.

Men det var ikke rom for noen forståelse i så måte under krigen – og det kunne NS-folkene heller ikke vente.

OM DETTE HAR JEG forøvrig skrevet før. Da jeg for endel år siden streift inn på hvordan tilværelsen kom til å arte seg for NS-folkenes barn, nevnte jeg også at jeg husket hvordan sønnen til en av min hjem- bys ledende nazister ble frosset ut av sine skolekamerater.

Da fikk jeg et anonymt brev i posten. Sli- ke henvendelser er nesten alltid anonyme, hva enten de kommer som brev eller pr. te- lefon.

Brevskriveren, som selv åpenbart hadde ståt der han ikke burde ståt under kri- gen, brukte harde ord. Og han (det var nok en «han») tilføyet at jeg med dette tilsmus- set mine foreldres minne, for det måtte væ- re de som hadde lært meg å være så ubarmhjertig mot gutten.

Men der tok han feil. Det var ingen som hadde «lært» hverken meg eller mine ka- merater at vi ikke skulle ha noe å gjøre med NS-folks barn. Det bare lå i luften – det måtte liksom være slik. Det var en del av «fronten», følte vi nok.

Men at den kunne ramme blodig urett- ferdig, er det bare å innrømme. Og i dag beskyttet av de såkalte «normale tider», er det selvsagt ikke vanskelig å erkjenne at vi nok kunne ha opptrådt litt anderledes, uten å skade motstandsfronten.

DEN NORSK-SVENSK filmen om «Li- ten Ida», som vi nylig hadde gjensyn med på våre TV-skjermer, grep nok stemningen slik den var.

I det tilfelle filmen skildret, var nå for- øvrig situasjonen usedvanlig klar. Lille Idas mor stod i forhold til en tysk SS-of- fiser, i en liten småby nordpå. Ingen ble vel sterkere foraktet enn nettopp «tyskertøse- ne», og om filmen hadde til hensikt å an- tyde at reaksjonen fra folk var for sterk, er det bare å si at her kunne det hverken hen-

vises til forskrudd idealisme eller til tvin- gende forhold av noen art. Her dreiet det seg om hva man oppfattet som regulert svik, uten formildende omstendigheter.

Men igjen: At reaksjonen rammet den uskyldige lille datteren, var ubarmhjertig. Nå vil jeg forøvrig tro at så hjerteratt som det ble fremstilt i filmen, foregikk det tross alt ikke i særlig mange tilfelle.

HVA JEG HADDE vanskeligere for å skjønne, allerede i 1945 og i den nærmeste tid utover, var at det skulle være pakrevet å holde den menneskelige isfront etter at tyskerne og nazistene hadde tapt. Da var det jo vi andre som var seierherrer, og vi kunne ha vist større edelmodighet.

Til mine styggeste erindringer fra fir- betssommeren 1945, hører synet av en ladning med fengslede nazister som ble i- åpent lasteplan rullet gjennom Slorøst, i min hjemby. Fangene, hvorav flere av by- ens respekterte menn før krigen, ble for- gattens, og særlig ungdommens, hørte og spe.

Jeg husker en av mine jevnaldrende som fikk øye på en kjent byens mann i fillete fangedrakt oppe på lasteplanet.

– Der har du en av de verste jævlene! skrek han og spyttet i retning av mannen.

I det øyeblikket følte jeg at betegnelsen passet vel så godt på han som spyttet, enn på ham som ble spyttet på.

VI VET AT for mange av dem som ble bespyttet, både fysisk og åndelig, dreiet det seg om sjokkopplevelser de aldri kom over.

De som led under krigen, beholdt sine medborgeres aktelse, og fikk den bestet- ket.

De som måtte bøte da krigen var over, mistet i mange tilfelle aktelsen i tillegg. Det sved utvisomt ekstra hardt.

FOR DE AV DEM som enda er iblant oss, og for deres barn, kan det vel hende at minnet om 1945 smelter mere enn vi andre kan ang.

Så han hadde nok rett, den unge man- nen jeg siterte innledningsvis. Jeg vet for- resten at han kommer fra en «lössupfam- lie», så han talte hverken for syke mødre eller bestemødre. Men han forstod kanskje intuitivt det vi eldre overser eller fortren- ger, fordi vi har så – ikke følelser forbundet med disse årene.

Men for meg var det ord til ettertanke

Knut Bockman

edig flere søker til Ecole Francaise D'Oslo